

Аўтабіяграфія⁴³⁷

Кожны чалавек, які родзіцца, не выбірае сабе ні бацькоў, ні месца нарадзінаў. Мне пашчаслівіла нарадзіцца ў славутай вёсцы Лоска Валожынскага раёну, вёсцы Сымона Буднага⁴³⁸. Бацька мой Рыгор, таксама як мой дзед Марка і ягоны бацька й дзед, нарадзіліся ў Лоску. Дзед мой Марка быў селянінам і будаўляным кантрактарам, а мой бацька ў вольныя зімовыя дні, калі дзеці былі ўжо вольныя ад абавязкаў пасьвіць сьвіней, цялят, кароў, вучыў дзяцей „граматы”, гэта: азбукі, чытаць, пісаць, рахаваць – і, як вясковы пастыр, за сваю працу па чарзе абедаў у кожнай хаце, дзе былі ягоныя вучні. Сколькі вучняў, столькі абедаў. Рахунак просты. Пазьней у жыцці пры спатканьні з каторым із іх казаў: „Гэта мой студэнт”.

Яшчэ малым дзіцём бацькі забралі мяне із сабой у Залесьсе, дзе я прыдбаў сабе братоў і сястрычку, калегаў, зь якімі праходзіла маё шчаслівае дзяцінства над Вяльлёй⁴³⁹. Нашы беларускія землі, паводле Вярсальскага трактату, перайшлі ў 1920 г. да Польшчы. Я пачаў ужо хадзіць у школу, якая напачатку была беларускай, а пазьней – польска-беларускай. Навучыўся чытаць па-польску. Тут адзін зь „дзядзькоў”, сабраўшыхся ў хаце майго бацькі, выняў новавыданую польскую манэту й кажа: „На, Валодзя, прачытай, што тут напісана”. Я чытаю: Rzeczpospolita polska. „Ха, ха, ха, – рассьмяяліся дзядзькі. – Рэч пад спадніцай польскай”. Такую ацэнку мела Польшча ў беларускіх сялян. „Гэтыя пшэкі”, – маўляў мой бацька.

Пазьней у гэтых „пшэкаў” і ў „рэчы-пад-спадніцай” прыйшлося мне вучыцца ў Варшаве, служыць у войску ў афіцэрскай школе ў

⁴³⁶ Уладзімер Брылеўскі (1917) – грамадзкі, палітычны й царкоўны дзеяч. Аўтар шматлікіх артыкулаў у беларускім і польскім друку.

⁴³⁷ Друкуецца паводле рукапісу, які захоўваецца ў архіве БНІМа (Нью-Ёрк). Напісана ў 1995 г.

⁴³⁸ Гл. артыкул Ул. Брылеўскага пад псеўданімам Васіль Лоскаўскі. „Лоска і ягоная мінуўшчына”. „Беларус”, №262, 1979.

⁴³⁹ Гл. артыкул Ул. Брылеўскага „Чым славіцца Залесьсе”. „Беларус”, №246, 1979.

Дэблінэ, адбываць практыку ў Сельскагаспадарчым Інстытуце ў Пулавах. Атрымаў працу не па спецыяльнасці, а ў дырэкцыі жалезных дарог у Вільні, з умовамі, якія мяне вабілі: сама Вільня, а пасыля, акрамя зарплаты, дадатковыя выгоды – 12 дармовых білетаў на праезд чыгункай па ўсёй Польшчы.

У 1935 годзе, калі мне было толькі 18 гадоў, польскі паважны часопіс „Wshód-Orient” змясціў мой першы кароткі артыкул пра Якуба Коласа й пераклад на польскую мову ягоных „Думак у дарозе”.

„Вызваленне” Заходняй Беларусі ў 1939 г. застала мяне ў Вільні, якая „шчодрай” рукой Сталіна была перададзеная Ліцве. Трэба было „вяртацца” на Беларусь. Тут, як сын „служителя культа” (бацька быў дзякам у Сьв. Пакроўскай царкве ў Залесьці), працаваў ціха-моўчкі то ў Зямельным адзеле як аграном, то ў „БелторгплодовоЭтресте” у Маладэчне. Да 1939г. савецкая прапаганда ў Заходняй Беларусі мела вялікае поле й сабірала вялікае жніво. З прыходам Саветаў міт пра шчаслівае жыццё „пад сонцам сталінскай канстытуцыі” пырснуў, як мыльная бурбалка.

Новае паняволенне немцамі ў 1941 г. лічылі збаўленьнем. Каму доля Беларусі й беларусаў не была абыякавай, кінуліся да змаганьня з палякамі, савецкімі партызанамі, польскай Арміяй Краёвай, каб абараняць правы свайго народу на сваёй зямлі, арганізоўваць школы для дзяцей у меру тых магчымасцяў. Будучы ў віры ўсіх гэтых падзеяў, я раздзяліў долю вязняў у Вялейцы ў канцы 1943 году. Лягчэй было сядзець, бо ў той самай камэры сядзелі: Аляксандар Калодка (пазней вязень Асьвенціму; памёр у Аўстраліі), Родзевіч – начальнік Вялейскага раёну (знішчаны ў турме), Галяк (выпушчаны стараннямі сына). Замест расстрэлу я атрымаў вываз у Нямеччыну (разам з жонкай, калі-б яна жадала). Зь вялікага ваеннага транспарту нам удалося ўцячы ў Фаніпалі, 25 км ад Менску. Мусілі ўцякаць з дому таксама, бо лясныя кішэлі партызанамі ўсякай масьці. Чалавек пачаў баяцца ўсіх, асабліва жывучы на „зайчыных правах”. Часопіс на беларускай мове „Новы Шлях” у Рызе (Латвія) патрабаваў карэктара, і я быў ім удзячны за той для мяне з жонкай прытулак. Тут я пазнаёміўся зь беларусамі: Канстанцінам Езавітавым, Уладзімерам Сядурам, сям’ёй Алеся Салаўя (Радзюк-Кадняк), Масальскім (Сокал), Міколам Дзямідавым, бацькам Міколы Сіцько.⁴⁴⁰

⁴⁴⁰ Гл.: Незабыўны дзень у маім жыцці. „Беларус” №242, 1977; На ўгодкі сьмерці Алеся Салаўя. „Беларус” №263, 1979.

У канцы 1944 г. немцы выселілі з Курляндзі (Латвія) амаль усе насельніцтва, у тым ліку й нас. Пад бамбардыроўку савецкіх самалётаў у порце Лібава мы адплылі па Балтыцкім моры. У Гдыні (Польшча) нас віталі ангельскія бомбы, а ўжо ў Нямеччыне кожны дзень і ноч лупілі амэрыканскія. У траўні 1945 г. дачакаліся сапраўднага вызвалення й канца Другой сусветнай вайны.

І што-ж?

Беларусь – акрываўленая, разьбітая, зруйнаваная, зтэарызаваная новымі арыштамі, расстрэламі, шыбеніцамі, вывазамі ў Сібір („Сибирь ведь тоже русская земля”). Мы на Захадзе апынуліся бяз бацькаўшчыны, бяз дому, краіны, безь сям’і й родных, бязь месца, якое можна было-б назваць сваім. Гняздо ў Залесьсі раскінутае. Старога бацьку забралі ў канцлягер. Аднаго брата забілі партызаны, другі апынуўся ў Англіі. Сястру выгналі з хаты „на волю лёсу”. У Нямеччыне мы – „аўслендэры” (чужынцы). За табой ганяюцца савецкія агенты, каб цябе схапіць і забраць „на родину”. Лягеры ДП (перамешчаных асобаў) акружаныя амэрыканскімі ці ангельскімі войскамі (залежыць ад зоны), каб савецкія „чорныя вораны” свабодна не маглі вылаўліваць няшчасных людзей, якія ня хочуць ехаць у савецкі „рай”. Адно сховішча было ў польскіх лягерах, дзе людзі, скажам, з-пад Тулы, запісваліся палякамі, каб ратаваць жыццё. Заходняму сьвету (Англіі, Амэрыцы) не патрэбна была гэтая маса людзей, якім не было куды дзявацца. Трэба было ствараць немагчымыя ўмовы да жыцця, каб людзі ўсё-ж выяжджалі. Мы з жонкай усё-ж вытрымалі 5 гадоў гэтай мізэры. У лягеры Зэедорф удалося арганізаваць гадзіну ў дзень беларусаведы й беларускай мовы ва Ўкраінскай лягернай школе. Пазьней, у 1947 г., ва ўкраінскім лягерах „Лысенко” ў Ганновэры, дзе была большая калёнія беларусаў, зь Міхалам А. Завістовічам і Віктарам Літаровічам арганізуем беларускую школу, а вучняў хапае на 4 класы. Амаль 80 дзяцей.

У 1949 г. (вось ужо мінула ад таго 46 гадоў), дзякуючы афідавіту ад цёткі маёй жонкі (Асташонак), выяжджаем із старой, змучанай вайной Эўропы ў Новы Сьвет, у Нью-Ёрк, дзе жыў цётка, у новае жыццё і... няведамае будучае. Беларусь яшчэ далей асталася за намі, да яе на працягу ўсіх гадоў варочаліся толькі ў думках і снах. Пазьней наладзілася перапіска „празь дзясятныя рукі”. Толькі ў 1969 і 1978 гг. жонка змагла спаткацца з роднымі ў Польшчы⁴⁴¹.

⁴⁴¹ Гл.: Турыстка. Мае ўражанні з падарожжа ў Польшчу. „Беларусь”, №256-260, 1978.

Прыехаўшы ў Амэрыку ў чэрвені месяцы, мы ўжо ў ліпені пачалі высылаць ашурансы на прыезд у Амэрыку тым, хто яшчэ астаўся ў лягерох ДП у Нямецчыне. І так, на сваю адказнасць, сыягнулі ў Саўт Рывэр, Нью Джэрсі, 10 сем'яў, у тым ліку сем'і Завістовічаў, Літаровічаў, Гайшуноў, Касьцюкоў, Камяньковых, Варанцовых ды іншых, якія сталі падставай найбольшай беларускай калёніі ў ЗША, а таксама моцным кулаком у арганізацыі парафіі й пабудове царквы.

Кожны з нас прыехаў сюды бяз мовы, прафэсіі ці фінансавых рэсурсаў. Шчасьцем было атрымаць хоць якую працу, хоць за якую плату. Я напачатку працаваў у садзе за 65 цэнтаў у гадзіну, жонка – на швэйнай фабрыцы за 60 цэнтаў. За работай не было часу сумаваць па Бацькаўшчыне. Эмігрант – гэта гной, на працы якога расьце Амэрыка й нажываюцца адзінкі. Эмігранты сваёй цяжкой працай будуць дарогу для амэрыканскага „сукцэсу” (посыпеху) і – свайго ўласнага. Кожны з нас асягнуў тут „амэрыкэн дрым” (мрою амэрыканца). Кожны мае дом, самаход (2 або 3), рахунак у банку, плацім падаткі, і гэта – наша заслуга перад Амэрыкай, чаго вельмі часта не здабывалі амэрыканцы, тут роджаньня з пакаленьня ў пакаленьне. Усе жывуць у крэдыт, вышэй сваіх магчымасьцяў.

Празь Беларусь вякамі каціліся хвалі войнаў. Паганілі нашыя скарбы, руйнавалі нашу культуру. Але 75 гадоў камунізму нашу душу „вынеслі на зьдзек”. Нашае вуха й сэрца раніць расейшчына ў мове нашых „культур-трэгераў”. Згубім мову – згубім саміх сябе. Ніхто нас ратаваць ня будзе, паколькі мы самі „ў чужацкую скуру лезем жыўцом”.

У Саўт Рывэры быў добры хор пад кіраўніцтвам Сэлях-Качанскага. Давалі канцэрты для старой і новай эміграцыі ў ваколіцы. Мая жонка дэклімавала вершы Янкі Купалы „Брату на чужыне”, „Цару неба й зямлі”, „Паўстань з народу нашага, прарок”. Плакалі ўсе, „старыя” й „новыя”. Сягоньня прыходзіцца плакаць над доляй Беларусі, якая, быццам незалежная, адкідае нават сваю гістарычную эмблему – сыяг, бо так хочацца здраднікам Бацькаўшчыны. Адзін жах! Хто й што можа выратаваць наш народ, калі ён сам сябе топча!

„...нарадзіцца з сэрцам, мабыць, давялося,

А цяпер паслухаў – дык яго няма...”

У 1994 годзе, 16 жніўня, адсвяткаваў свае 77-я ўгодкі нарадзінаў, а 11 верасня.. памёр. Інфаркт! Дзякуючы жонцы і „амбулянсу” (хуткай дапамозе) вярнулі мяне да жыцьця. Прайшоў паважную апэрацыю на сэрцы. Пры гэтым атрымаў строк (інсульт), у выніку страціў зрок.

Гэты нарыс майго жыцця напісала пад дыктоўку мая жонка Лёнгіна, сяброўка майго жыцця й частка маёй Беларусі. Дзякуючы яе дальназоркасці, прадпрымальнасці й працавітасці, мы пераехалі з Саўт Рывэру ў Флярыду, дзе былі створаныя для мяне ўмовы быць не „прыхільнікам беларушчыны”, а яе абаронцам на ламах беларускай і польскай прэсы. „Інфармаваў сьвет”, – як казаў пра мяне др. Станіслаў Станкевіч.

КАМУНІКАТ.ОRG